

בחינת גידולי מטע בגב ההר בבקעת הירדן דו"ח 2021

פיני סריג, אבי סטרומזה, אפרים ציפלבין - מו"פ בקעת הירדן
בן סגל - מכורה
שמעון אנטמן - מדריך מלווה
שי דניאל - שה"מ

תקציר

גב ההר בבקעת הירדן, הינו חבל ארץ בעל מאפיינים אקלימיים וקרקעיים ייחודיים, השונים בתכלית מכל אזורי הבקעה התחתונה ו/או גאון הירדן. השטחים המיועדים לחקלאות בגב ההר, מהווים חלק ממשבצת הישובים רועי, בקעות, חמרה, מכורה וגיתית. שטחים אלו פרושים מצפון לדרום, הקרקעות עמוקות ומאווררות, כמעט ללא בורון או מלח. עתודות קרקע של אלפי דונם זמינות לחקלאות מטעים, במיוחד בתקופה האחרונה שבה הוקצו לישובים אלה מים שפירים, במחיר שאמור ע"פ רפורמת המים, להיות כלכלי לשימוש חקלאי. זמינות זאת חייבה בחינה להתאמת גידולי מטע לאזור הן גידולית והן כלכלית.

צוות הכולל את חוקרי מו"פ בקעת הירדן, מדריך שה"מ ויועץ לגידול נשירים, יצר מעטפת תומכת למטע נסיוני בשטח שהוקצע ע"י מושב מכורה בריכוזו של נוטע המתחזק את החלקה.

בסיכום ראשון ניתן לקבוע כי האזור מתאים לגידול גלעיניים שונים, כולל שקד ופחות מתאים לגרעיניים, סובטרופיים, ובוטנה.

רקע ותאור הבעיה

בהמשך לבקשת נציגים ממושבי גב ההר, בהנהגת צעירי מושב מכורה, בעידוד הוועדה החקלאית בבקעת הירדן ובהנחיית הנהלת מופ בקעת הירדן, הוחלט באפריל 2017 לבדוק מחדש את הפוטנציאל של גידולים חקלאיים בגב ההר. ככל שהדברים התייחסו לתחום המטעים סוכם כי מושב מכורה יקצה חלקה של 8 דונם לבחון גידולי מטע שונים וכי החלקה תנוהל ותוחזק ע"י בן סגל.

בעקבות הפגישה הוקם צוות חשיבה שכלל את נציגי מושב מכורה (בן סגל, ישראל) פיני סריג, אפרים ציפלבין ואבי סטרומזה. ההצעות לגידולים עם דגש בבחירת הגידולים היתכנות פיזית וכלכלית לגידול. כגידולים אפשריים הוצעו: שקד, אפרסק, אגס (מינים יפניים) גויאבה, וענבי מאכל מאוחרים. הומלץ לנטוע לפחות 30 עצים למין.

בהתייעצות נוספת עם מדריכי מטעים בשה"מ, צוות מו"פ בקעת הירדן יחד עם מושב מכורה, נבחרו המינים הנבחרים. החלקה אמורה לייצג בקירוב, את השטחים הנרחבים שעומדים לרשות מספר מושבים באזור (חמרה, מכורה, גיתית, בקעות, רועי).

שטחים אלה מאופיינים בד"כ בקרקע טובה, גובה שבין 100 ל 300 מ' מעל פני הים, אירועי קרה בודדים. צבירת מנות קור נמוכה (כ 300 שעות מתחת ל 10 מ"צ מאמצע דצמבר ועד סוף ינואר). לישובים אלה ולשטחים בהתאמה, זמינות למים שפירים, כשהשינוי במחיר מים אלה במתווה החדש, הופך את השימוש במים לפחות מכאיב.

להקמת החלקה הוקצו ע"י מושב מכורה 10 דונם (גמיש במידה מסוימת) ומטעם המו"פ הוקצה תקציב להקמת ותפעול החלקה לטווח של 5 שנים (בשלב ראשון). החלקה מלווה מיקצועית, ברמה גבוהה ביותר ע"י שמעון אנטמן.

הנטיעה בשנת 2018 כללה מינים וזנים כמפורט להלן.

מין	זן	נשתל	נותר	סה"כ	הערות
שקד	אום אל פאחם	56		56	
	מתן	32		32	
	53	16		16	
מנגו	מאיה שלי	26		26	
	קוט	8	18	26	18-טפט
	טומי	26	26	26	18-טפט
	האס	25		25	
אבוקדו	אטינגר	25		25	
	ריד	5	20	25	18-טפט
משמש	רעננה	22		22	
	דניאל	22		22	
שזיף	בלק ספלנדור		27	27	19-מרץ
אפרסק	ארלי ספרינג		27	27	19-מרץ
	וויט ספרינג		27	27	19-מרץ
נקטרינה	222		27	27	19-מרץ
	13-34	27		27	
גויאבה	ליאור	24		24	
	דרהי		6	6	להזמין לשתילה ספטמבר 18
תמר לולבים / פרי	זהידי		6	6	להזמין לשתילה ספטמבר 18
	דקל נור		6	6	חוטרים בשקים מתזינים
			6	6	לשתילה - מרץ 2019
פיסטוק	זכר + נקבה	20	1	21	18-טפט

על בסיס מעקבי גידול והתפתחות של המינים השונים, הוחלט בסיומה של עונת הגידול 2019 ולקראת 2020 לעקור את עצי האבוקדו והמנגו, בגלל התפתחותם הלקויה, במיוחד בהשוואה להתפתחות מרשימה ביותר של השקד ושל גלעיניים אחרים. השטח שהתפנה, נוצל לנטיעת גלעיניים נוספים כמפורט במפת הנטיעה של 2020.

מפת נטיעה – חלקת ניסוי מו"פ / מכורה 2020

מין	זן	כמות	שורה
שקד	א.א.פ	18	1
	54	18	2
	א.א.פ	18	3
	מתן	18	4
	א.א.פ	18	5
	54	18	6
	גלעד	9	7
פט	9	7	
גויאבה	זוהר	24	8
נקטרינה	15RC338	12	9
	ZINCAL3	12	9
	עודד	12	10
אפרסק	PLAWHITE5	12	10
	(1881)43LD593	12	11
	סוולינג	12	11
	204LIC484	12	12
שזיף	1880	12	12
	מטלי	12	13
	בלק דאימונד	12	13
	בלק ספלנצ'ר	12	14
גויאבה	בלק אמבר	12	14
	ליאור	28	15
משמש	רעננה	28	16
	דניאל	28	17
	ניצן	23	18
	170ch	23	19
אפרסק	ארלי ספרינג (13-34)	28	20
נקטרינה	222	30	21
	51586	30	22
משמש	תרוג	23	23

תוצאות (ביניים)

בשלב זה של הניסוי אין תוצאות ביניים בהבטי יבולים ואיכויות. למרות האמור, ניתן להתייחס להתפתחות הוגטטיבית של המינים השונים, בהסתייגות של אופי צימוח וקצב התפתחות שונה בין מינים שונים וכן למידת הפריחה והחנטה. ההחלטה לעקור את המינים הסובטרופיים (מנגו ואבוקדו), נבעה מהתפתחותם הלקויה של העצים ממינים אלו. מאחר והשתילים של מינם אלו, (כולל הבוטנה), היגיעו כשתילים בעייתיים (נרכשו במשתלת "אביבה"), לא ניתן לקבוע כי למינים אלו אין היתכנות גידולית כלכלית בתנאי גב ההר. התפתחות כל הגלעיניים ובמיוחד השקד טובה מאוד. בשתי עונות הגידול התקבלה פריחה וחנטה טובים, כששנת 2021 (חורף 2020) מאופיינת במיעוט שעות קור.

דיון

- א. הניסוי נמצא בשנתו הרביעית. השנה ניתן היה לראשונה לקטוף פרי מהעצים הנטועים. בשלב זה אין בידנו נתונים כלכליים על יבולי העצים, מועדי הבשלה ופדיון.
- ב. לפני סיכומי יבול ופדיון, ניתן לקבוע בוודאות רבה, כי התפתחות השקד והגלעיניים האחרים - טובה מאוד בכל קנה מידה. גם מידת ואיכות הליבלוב טובה.
- ג. מבנה החלקה, ריבוי מינים וזנים עם רגישויות שונות במועדים שונים, מקשה על טיפולי הגנת הצומח. כך השנה נפגע המישמש מזבוב ים תיכון כששאר הזנים היו רחוקים מהבשלה. עדיין המתכונת המורכבת, היא היחידה לבחינת מינים וזנים בהיקף קטן.
- ד. המחקר שהתחיל לפני 4 שנים, צריך להימשך במתכונת המקורית שניקבעה, כולל הוספת מינים וזנים, ככל שאלה יהיו פוטנציאל לגידול בגב ההר.
- ה. ההרחבה המתבקשת מחלקה לבחינת זנים לחלקות מודל ובשלב שלישי לחלקות מסחריות. למימוש שלב חלקות המודל, רצוי לגייס משאבים מימסדיים, כפי שהדבר קיים בחלקות מודל לתפוח, שניטעו בשנים האחרונות.

פעילויות

ברקע ההצלחה של החלקה ובמיוחד זני השקד וזני המשמש, הפכה החלקה לאתר ביקורים הן לנטועים פוטנציאלים והן לגורמי מימסד (משרד החקלאות, קק"ל). בחלקה התקיימו בשנה הנוכחית 4 סיורים, רבי משתתפים.